

Komentar in karta: 3/48

SLA V302.01 'stol v kozolcu'

Tjaša Jakop, Vera Smole

1. Gradivo

Za pomen 'stolu podobna priprava v kozolcu', knj. *stòl* (ð), se v narečjih najpogosteje uporablja leksem *stol* z izpeljankami *stolec*, *stolek* in *stolček*, drugi najpogostejši leksem je *hlapec*. Leksemi kot *oder* in *odrnica*, *prukica* in *pručka*, *lojtre*, *krošnja*, *brv* in *žeselj* so redki in razpršeni.

Ti leksemi se lahko uporabljajo tudi v zvezah z desnim ali levim prilastkom, ki tu niso kartirani, npr.: *stol v kozolcu* (T273, T288, T361, T386), *stol v kozlu* (T208), *stol za v kozolec* (T306), *stol za podajati* (T234, T254), *stol za zdevati* (T244, T255) in *zdevalni stol* (T236), *stol za obdevati* (T231, T233), *stol za obkladanje* (T191), *hlapec za stog* (T009), *žeselj v kozolcu* (T310) ali *obdevalna lojtra* (T011).

Nekateri leksemi poimenujejo naprave, ki nimajo oblike stola (npr. *oder* in *odrnica*, *lejtra* oz. *lojtre*, *shod*, *brv*, *deska*), opravljajo pa njegovo funkcijo. Tako še: *štolbuh* v T303 in T327 s pojasnilom »oder na sredi«, *ostrv* v T071, ki je »lata, ki so jo uporabljati pri skladanju žita, da so na njej stali«. V T158 je pojasnjeno, da je *pruka* »deska med dvojnimi lestvami«, v T178 pa, da je *oder* »deska na dveh lestvah«.

V T206 ima leksem *krošnja* označevalnik »redko« (ob pogostejših *prukici* in *pručki*), v T417 pa je zapisano, da *hlapci* tu »niso bili pogosti«.

Nerelevantni so naslednji odgovori: v T337 se poimenovanje *stol* uporablja za napravo »za kritje slamnate strehe«, poimenovanje *hlapec* pa za pripomoček »za sezuvanje škornja«. Poimenovanje *cvizlovnik* v T160 označuje »vilice, kar je podobno vilicam; rogovila«, *podajajč* v T300 in *podajalnik* v T316 pa je »priprava na dolgem ročaju z dvema rogljema na vrhu: z njim se podaja snope«.

Za več točk na to vprašanje ni odgovora, saj kozolcev tam nimajo (gl. V299.01 *kozolec*).

2. Morfološka analiza

stol < *stol-ɔ

stolec < *stol-ɔc-ɔ

stolček < *stol-ɔč-ɔk-ɔ

stolek < *stol-ɔk-ɔ

stolič < *stol-it-ɔ

stolica < *stol-ic-a

hlaPec < *xolp-ɔc-ɔ ← *xolp-ɔ 'sluga, suženj, fant' ($P \geq b$ v T201, T207)

oder < *odr-ɔ 'oder'

odrnica < *odr-ɔn-ic-a

krošnja < *krosn-a (< *krosn-j-a) ← *krosn-a 'lesena konstrukcija, lesen izdelek'
shod < **sṽ(n)-xod-ṽ* ← **sṽ(n)-xod-i-ti* ← **sṽ(n)-* 'skupaj, z' + *xod-i-ti 'hoditi, iti peš'

brv < *brṽv-ṽ 'brv'

kozel < *koz-bl-ṽ ← *koz-a 'koza'

klop < *klɔp-ṽ 'klóp'

deska < *(*dṽsk*)-*a* 'deska' < *(*dṽsk*)-*a* ← rom. *deska 'lesena plošča'

ostrv < *ostr-ṽv-ṽ ← *ostr-y, tož. ed. *ostr-ṽv-ṽ ← *ostr-ṽ 'oster'

predal < *per-dal-ṽ 'kar je predeljeno'

pruka < *(*pruk*)-*a* ← bav. srvnem. *prucke* 'privzdignjen oder za sedenje, ležišče iz desk pri peči', 'most'

prukica < *(*pruk*)-*ic-a*

pručka < *(*pruč*)-*čk-a*

lejtra < *(*lejtr*)-*a* ← srvnem. *leiter(e)* 'lestev'

lojtre (im. mn.) < *(*lojtr*)-*ε* ← *(*lojtr*)-*a* ← bav. srvnem. *Lqiter* 'lestev'

žeselj < *(*žesl*)-*ṽ* ← srvnem. *sězžel*, stvnem. *sězžal* 'stol'

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *lejtra* v T011, *ostrv* v T071, *klop* v T162, *deska* v T163, *shod* v T192 in *predal* v T339.

Kot enkratnici s *stol-* sta kartirana leksema *stolič* v T008 in *stolica* v T212.

Kot enkratnica s *pruk-* je kartiran leksem *pruka* v T158.

Kot tretji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *stolček* v T008, *krošnja* v T206 in T229, *žeselj* v T208, *kozel* v T262 in nerelevanten odgovor *štolbank* v T300.

Kot nerelevantni so kartirani odgovori *stog kozla* v T090, *kolec* v T096, *cvizlovnik* v T160, *podajač* v T300 in *podajalnik* v T316, *štolbuh* v T303 in T327, *hlapec* in *stol* v T337 ter *okno* v T338.

S simbolom za »ni poimenovanja« so kartirani odgovori v T006, T012–T013, T017–T018, T020, T023–T025, T029–T031, T034, T043, T049–T050, T054, T060–T061, T063, T067, T070, T078, T082–T087, T090, T106–T107, T116–T118, T120, T122–T124, T126–T127, T129, T132, T135–T137, T139, T144, T148, T151–T152, T154, T156, T161, T200, T202, T281, T336, T342, T352–T353, T363–T368, T370, T372, T375–T378, T382, T387, T391–T392, T398, T400–T401, T404–T410 in T412–T413.

4. Uporabljena dodatna literatura

Jakop 2003; Smole 1996

5. Primerjaj

SLA: V299.01 *kozolec* (3/45), V300.01 *stebri kozolca* (3/46), 301.01 *late kozolca* (3/47); OLA: /; ALE: /; SDLA-SI: /; ALI: /; ASLEF: /; HJA: /; LinGeH: /; ÚMNYA: /

6. Etnološka osvetlitev

Stol v kozolcu je lesena in od 80. let 20. stoletja ponekod tudi kovinska naprava v obliki stola za stojno oporo osebi, ki ob pomoči podajalca s tal ali z voza polaga seno, žito, ajdo, praprot, repnico, koruzo in druge pridelke v okno kozolca. Stol v kozolcu je po nastanku domnevno mlajši od prvih enojnih kozolcev, saj je njegovo uporabo mogoče zanesljivo potrditi šele z izgradnjo velikih in predvsem visokih dvojnih kozolcev ob koncu 18. in začetku 19. stoletja, ko je bila takšna naprava predvsem varnostna nuja, delo polagalca sena idr. v okna kozolca pa je bilo zaradi njega lažje. Stol je bil razširjen predvsem pri dvojnih kozolcih, toplarjih, precej manj pa pri nesomernih dvojnih kozolcih na kozla.

Prve izvedbe stolov, *hlapcev*, so bile domnevno enostavne in podobne krajšemu ukrivljenemu drogu s stojno kljuko, deščico. Takšen *hlapec* je bil leta 1951 dokumentiran v vasi Draganče v občini Šmohor v Ziljski dolini. Izdelan je bil iz pokončnega in pri vrhu ukrivljenega droga in stojne deščice, krajšega droga, ki sta bila z izrezanim utorom povezana z nosilnima latama. Domnevno so se iz te osnovne oblike *hlapca* razvile vse nadaljnje oblike stolov v kozolcih.

Varnejši in tehnično bolj izpopolnjen stol v kozolcu je bil izdelan iz para navpično in vodoravno povezanih drogov, ki ju diagonalno povezujeta dve leseni lati ali močnejši železni palici. Zgoraj ima tak stol pritrjeni močni (večinoma železni) kljuki, ki ju nataknejo na eno od lat v oknu, spodnji, pod stojno ploskev podaljšani del navpičnega droga pa se upre v lato spodaj, da je stojišče (ob določenih delih tudi sedišče) dovolj varno in zdrži fizično težo nakladača pridelkov v okna.

Med polaganjem pridelkov v okna kozolca so stol večkrat premaknili bočno in po letah navzgor, ker se pridelki v late vedno polagajo od spodaj navzgor, vse do višine strešne lege. Po zapolnitvi enega okna so stol prestavili v naslednje okno in po potrebi še naprej, dokler delo ni bilo opravljeno. Po končanem delu so ga navadno natakneli na višje ležeče late na notranji strani okna, da so ga zavarovali pred vremenskimi idr. vplivi.

Prim.: Cevc – Čop 1993; Hazler 2007; Melik 1931; Mušič 1970; Štepec 2011

7. Skica

